

Příběh Bílé hory – 400 let

Když krátce po poledni v neděli 8. listopadu 1620 končilo vcelku krátké, nejvýše tříhodinové střetnutí vojska českých stavů se spojenými oddíly císařské armády a katolické Ligy nedaleko západních hradeb pražského souměstí, znamenalo to konec dvouletého českého stavovského odboje, podporovaného i stavy v rakouských zemích. Již následující den opouští Prahu, pouhých 53 týdnů po své korunovaci, vskutku jen 'zimní' volený český král Fridrich Falcký a přenechává tím symbolicky země Koruny české svému soupeři, jehož vojsko v té nevelké bělohorské bitvě uspělo, Ferdinandovi II.

Odbojem českých stavů proti Habsburkům v letech 1618-1620 vrcholil dlouholetý vývoj, **náboženský, politický a ekonomicko-finanční** v českých zemích. Na 90 procent obyvatel se ve vyznání 'nesrovnávalo' s katolickou vládnoucí habsburskou dynastií. Evangelíci, od utrakvistů přes luterány až po členy Jednoty bratrské, sice v roce 1575 předložili králi Maxmiliánovi II. Českou konfesi, ale získali jen ústní příslib. Plnou **náboženskou svobodu**, '*ani sedlský lid nemá býti přinucován*', měly zaručit v Čechách a ve slezských knížectvích Majestáty z července a srpna 1609 - v Evropě tehdy něco jedinečného.

Ruku v ruce se však po celou dobu jednalo také o **stavovské svobody**. Většinová evangelická šlechta, a to šlechta hovořící jak česky tak německy, měla od husitské a jagellonské doby značný podíl na politické moci. Po Šmalkaldské válce v roce 1547, když král Ferdinand I. omezil účast a vliv zástupců královských měst na minimum, se váha šlechty na zemských sněmech paradoxně i zvýšila. Nicméně habsburská politika se i dál snažila stavovské svobody a politický i ekonomický vliv šlechty omezovat, paradoxně na základě náboženské regule uplatňované od Augsburského náboženského smíru z roku 1555 v německých zemích: '*Cuius regio, eius et religio – Kdo vládne, ten určuje víru*'.

Na základě Majestátu, ke kterému byl Rudolf II. českou šlechtou v roce 1609 přinucen, když stavy, vedené členem Jednoty Václavem Budovcem a luteránem Jindřichem Matyášem Thurnem, využily politické situace a český sněm odmítl předem rozhodnout o výši každoročně vypisovaných daní do státního příjmu. **Daňovou a také měnovou 'politikou'** měly české stavy právně zajištěny zápisem do zemských desk. Na sněmu zároveň vznikla 'konfederace českých a slezských stavů'; dodatky k Majestátu také umožňovaly svolávání stavovských sněmů i bez souhlasu panovníka.

Po císaři Rudolfovi II. nastoupil na český trůn v roce 1611 jeho také bezdětný bratr Matyáš. Ten vrátil sídelní místo do Vídně, a pokud jde o schvalování výše ročních daní, zvolil ze svého hlediska jednodušší **systém státních půjček** na daně vybrané v budoucnosti. Když to zemský sněm roku 1615 projednával, usnesl dvě věci: Nejprve sice schválil daně na příštích pět let, zároveň ale zamezil další růst státního dluhu tím, že odmítl splácet státní dluhopisy vzniklé mimo území Českého království a usnesl budoucí vybrané daně použít předně na splacení státního dluhu. Se stejným záměrem zároveň **zablokoval** císaři i výnosy z komorních statků. Do Vídně odcházela z Čech jen osobní renta císaři coby českému králi.

Matyášovi se ovšem z hlediska nedávného úsilí stavů o Majestát a jejich dlouholeté snahy o zachování stavovských práv a svobod, povedl politicky i nábožensky velice úspěšný tah. Český sněm v červnu 1617 přijal za Matyášova nástupce tvrdého katolíka Ferdinanda Štýrského na pouhý ústní slib zachovávat Majestát, a to přesto, že celá Evropa znala Ferdinandův silně protireformační již dvacetiletý postup proti evangelíkům v jeho zemích Štýrsku a Korutanech. Paradoxem je, že mu svůj hlas dali i oba šlechtici z boje o Majestát.

Postupně došlo k uzavření nově postavených evangelických kostelů v Broumově a v Hrobu u Teplic, kde byl kostel nakonec v prosinci 1617 i zbořen. Sporným bodem byl u obou výklad blíže neupřesněného ustanovení Majestátu z 9. července 1609 týkající se královských (komorních) statků, mezi které byly v Čechách automaticky zahrnovány také statky církevní. Narozdíl od toho Majestát pro luterské Slezany, vydaný o pouhých šest týdnů později, 20. srpna 1609, výslovně prohlašoval církevní statky za statky královské.

Během krátké doby bylo jasné, že absolutistický způsob vlády bude Ferdinand soustředěně uplatňovat i v českých zemích. Pokud jde o způsob **splácení státního dluhu**, rezignoval na případný dlouhodobý právní spor se stavy a vsadil na porážku stavů politicky a nábožensky s tím, že si tak uvolní ruce i po ekonomické stránce. Tato sázka vabank mu *politicky* na Bílé hoře vyšla.

Nespokojenost s náboženským i politickým vývojem vedla ke třetí pražské defenestraci 18. května 1618, následně k volbě 30 direktorů (stavovské vlády, včetně deseti zástupců měst), a tím ke stavovskému odboji s vizí zachovat, případně i rozšířit moc a práva zemského sněmu a vliv na řízení země, podle soudobého příkladu Spojených nizozemských provincií. V červenci 1619 byla usnesením generálního sněmu Koruna česká přeměněna na **Konfederaci pěti rovnoprávných** zemí (Čechy, Morava, Slezsko, Horní a Dolní Lužice).

Po Matyášově úmrtí koncem března 1619 sesadil tento generální sněm Koruny české 19. srpna Ferdinanda II. a nato 26. srpna byl zvolen králem Fridrich Falcký. Ferdinand však obratem získal satisfakci, když byl 28. srpna ve Frankfurtu nad Mohanem jednomyslně zvolen a korunován císařem. Svůj kurfiřtský volitelský hlas za Falc mu kupodivu dal i jeho právě zvolený soupeř na českém trůně Fridrich Falcký. To je další z paradoxů tohoto příběhu.

Fridrich Falcký byl zetěm anglického krále Jakuba I. a vůdcem evangelické Unie. Při Fridrichově volbě vsadili čeští stavové na obě tyto skutečnosti. Ale žádnou větší vojenskou ani finanční podporu z toho nakonec pro stavovskou věc nezískali. Vojenská kampaň, nejprve i úspěšná, když stavovské vojsko dvakrát ohrožovalo Vídeň, postupně upadala. Pro žoldněřské vojsko, jen z malé části složené z českých, tím méně moravských vojáků, nebyly stavy ochotny, a nejspíš ani schopny shromáždit dostatečnou sumu na výplatu žoldu. Jindřicha Matyáše Thurna vystřídal v čele stavovského vojska po Fridrichově volbě německý šlechtic Kristian z Anhaltu. Ten velel i té krátké bitvě na Bílé hoře v neděli 8. listopadu 1620.

Vojenská situace stavovského českého odboje v té době už nebyla dobrá. Na bělohorskou porážku a chvatné Fridrichovo opuštění 'sídelního města' už české stavy nedokázaly politicky ani vojensky reagovat. Následky známe. Již 23. listopadu prostříhl císař Ferdinand Rudolfův Majestát a symbolicky tak zrušil jeho platnost. Poprava '27 českých pánů' 21. června 1621 byl okázalý trest a msta za stavovskou protimonarchistickou akci, spojené s konfiskací jejich majetku. Zlatý kalich a sochu Jiřího z Poděbrad na věži Týnského chrámu nahradil po roce 1623 relief Madony se sluneční svatozáří ze zlata z roztaveného kalicha.

Záhy po svém bělohorském vítězství začal císař protiprávně nakládat s mincovním regálem, když absolutisticky vstoupil do finančního systému. Proces tzv. '**zlehčováním mince**' (zvyšováním její nominální hodnoty a zároveň snižováním obsahu stříbra v mincovní slitině) se urychlil, když stát koncem roku 1621 pronajal mincovny v Čechách, na Moravě a v Dolním Rakousku několikačlennému tzv. **finančnímu konsorciu** (např. český místodržitel Karel z Liechtensteina, budoucí vévoda Albrecht z Valdštejna, moravský místodržitel František z Dietrichsteina, a dva bankéři - kalvinista !! Hans de Witte z Holandska a Žid Jakub Baševi).

Konsorcium získalo **pronájmem mincovního regálu** právo na nákup všeho stříbra i na výkup všech stříbrných mincí. Během několika měsíců, zavedením tzv. 'dlouhé mince' (jak dalším snižováním obsahu stříbra, tak zvyšováním nominální hodnoty mincí), došlo k vysokému znehodnocení měny. Následně byla tato devalvace se značným ziskem využívána **při ekonomické vlně konfiskace** majetku šlechty i měst po císařském Generálním pardonu v předjaří 1622. Majetek příštích exulantů byl ohodnocen ve staré měně, proplácen byl ale v té devalvované, pokud nebyl zčásti a leckdy i celý konfiskován.

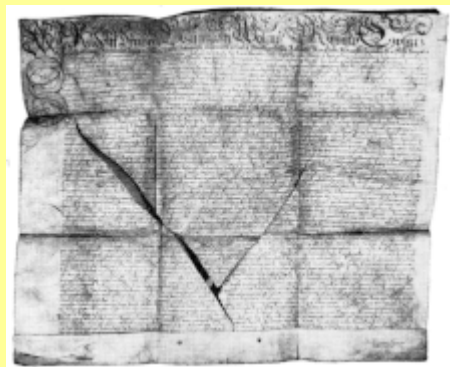
Následná inflace vyústila do **státního bankrotu**, tzv. 'mincovní kalády' z 28. prosince 1623. Svým způsobem tím bylo 'vyřešeno' i vyrovnání státního dluhu z dob Matyášovy vlády. Mince ztratily 80% nominální hodnoty. Ožebračení byli všichni, kromě nejvyšších prominentů. K císařem plánovanému a očekávanému doplnění státní pokladny ovšem, paradoxně, nedošlo. Vyšetřování se přes období třicetileté války táhlo až do 18. století, bezvýsledně. Mimochodem, zde je i podstatný zdroj Liechtensteinského majetku.

'Obnovené zřízení zemské', v Čechách roku 1627, na Moravě v roce 1628, znamenalo **politicky a ekonomicky** porážku stavů a ztrátu stavovských svobod a **nábožensky** ztrátu svobody vyznání pro všechny, kdo se do budoucna 'nesrovnají ve víře' s vládnoucím katolickým panovníkem. Šlechtici a měšťané 'směli odejít' do exilu, poddaným nezbývalo než víru tajit nebo konvertovat ke katolictví. Exil zvolilo přes půl milionu lidí, cca 20% obyvatel českých zemí.

Následovalo ovšem ještě období třicetileté války s Westfálským mírem z roku 1648, nábožensky podloženým oním pravidlem 'Cuius regio, eius religio'. V roce 1650 byl před Týnem vztyčen sloup údajně jako poděkování Panně Marii za uhájení Prahy před švédským vojskem v roce 1648, v podstatě však jako symbol vítězné strany a vítězné víry. Navázaly absolutismus, centralismus, postupná germanizace a nábožensky rekatolizace. České země také dostaly z velké části novou šlechtu z ciziny, katolickou.

Takový je příběh Bílé hory. Nakolik budeme všechny tyto skutečnosti posuzovat záporně nebo kladně? Můžeme se dnes z toho něčemu naučit? Jistě to je příběh zápasu o **svobodu**. Zároveň je ale nutné přidat ještě jednu soudobou skutečnost. Stejně potřebná je i **tolerance**, která tehdy, v době dětství a mládí Jana Amose Komenského, doprovázela situaci na Moravě, a proto tam ani nebylo potřeba o nějaký Majestát usilovat. O obě tyto hodnoty, svobodu a vzájemnou toleranci, stojí zato se nasazovat i v naší současné občanské společnosti 21. století.

Jaroslav Fér, k 8. listopadu 2020

prostřížený originál Majestátu